

[Start](#)[Sök](#)[Hjälp](#)[Om SBL](#)[Om databasen](#)

[Meriter](#) | [Biografi](#) | [Författare](#) | [Arkivuppgifter](#) | [Tryckta arbeten](#) | [Källor och litteratur](#)

Bror Cederström

Född: 1754-09-07 – Stockholms stad, Stockholms län

Död: 1816-10-08 – Växjö domkyrkoförsamling, Kronobergs län

[Arméofficer](#), [Hovmarskalk](#), [General](#), [Krigskollegiepresident](#)

Band 08 (1929), sida 120.

Bror Cederström.
Målning av P. Krabbe å. p. 1786. Anställningshistoriska utställningsarbetet.

Meriter

2. Bror Cederström, [den föregående](#)s sonson, f. 7 sept. 1754 i Stockholm, d 8 okt. 1816 i Växjö. Föräldrar: landshövdingen och generalmajoren friherre Bror Olofsson Cederström och Sara Kristina Zedritz. Kadett i artilleriregementet 25 febr. 1766; idkade studier i Frankrike, bl. a. i La Rochelle; återkom 1769; volontär vid livgardet 1771; sergeant därstädes 7 okt. 1771; secondadjutant 11 dec. 1771; kapten i armén 13 sept. 1772; premiäradjutant 15 dec. 1773; löjtnant vid livgardet 5 apr. 1775; kammarherre hos drottningen 28 mars 1776; överadjutant hos konungen och major i armén 26 maj 1777; erhöll genom tjänstebyte fänriks lön 28 nov. 1777; generaladjutant av flygeln och överstelöjtnant i armén 7 febr. 1779; stabskapten vid livgardet 14 juni 1780; ståthållare på Gripsholms slott och i Mariefreds stad 24 jan. 1781—o mars 1795; kompanichef vid livgardet 21 febr. 1781; hovmarskalk hos konungen 26 okt. 1781; erhöll säte och stämma i krigskollegiet och i krigskommissariatsdepartementet 23 apr. 1782; generaladjutant och överste i armén 14 dec. 1786; överstelöjtnant och sekundchef vid livgardet 18 jan. 1788; embarkerade med gardet till Finland 22 juni 1788; kommenderade avantgardet vid Värälä 25 juni 1789; anförde gardet vid Liikkala 3 juli 1789; gjorde med fyra bataljoner ett anfall på Skogsby för att favorisera Högfors' intagande 18 juli 1789; var med regementet i arriärgardet under reträtten från Liikkala 21 juli 1789; bevistade bataljen vid Fredrikshamn 15 maj 1790; chef för landstigningstrupperna vid Björkö kyrka 7 juni 1790; konungens tjänstgörande generaladjutant 1 febr. 1793—18 juli 1796; generalmajor 8 apr. 1793; erhöll avsked från hovmarskalksbefattningen 12 febr. 1793; ledamot av kommittén för granskning av de under krigskollegiets disposition ställda passevolanskassor 14 mars—6 dec. 1794; chef för ridande artilleriet 23 sept. 1794; general en chef för allt artilleri och ledamot av krigskollegiets generalfälttygmästardepartement 7 dec. 1794—9 maj 1796; ordförande i kommittén angående nytt fältstatreglemente 15 dec. 1794—26 apr. 1796; ledamot av kommittén för granskning av statssekreteraren Kr. v. Numers' redogörelse för utrikes försäljning av krut och salpeter 19 apr. 1795 (bet. föredr. 4 maj 1795); ordförande i kommittén för omarbetning av krigs- och sjöartiklarna 1795; avsänd till Pommern för undersökning av oroligheter 24 febr. (bet. 16 apr. 1796); överste för norra skånska kavalleriregementet och general en chef i Skåne 26 apr. 1796; tf. generalguvernör i Pommern och kansler för universitetet i Greifswald 20 apr. 1796; ordförande i pommerska visitationskommissionen 20 apr. (instruktion 21 maj) —6 aug. 1796; ledamot av kommissionen angående matrikelverket i Pommern 23 maj 1799; tf. generalguvernör i Pommern 6 sept. 1799; erhöll avsked från befattningen som general en chef i Skåne 19 febr. 1801; president i krigskollegiet 31 jan. 1802; erhöll expektans å länspartikeln Zetel-witz 7 apr. 1802 men sålde sin rätt hösten 1802 (jmfr K. brev 27 okt. 1802); ledamot av pommerska beredningen 1 sept. 1802 och av kommissionen angående borgaren J. M. Gemeinhardts andraganden angående Stralsunds magistrat och stadsväsen 15 sept.—5 dec. 1802; konstituerad att granska regementenas innestående fordringar 8 sept. 1802; ordförande i artillerikommittén 8 sept. 1802—2 juli 1807; generalintendent vid höstmanövern 4 okt. 1802; ledamot av kommittén för

utseende av lokal å Skeppsholmen åt gevärsarsenalens verkstäder 6 okt.—2 nov. 1802; generalinspektör över kavalleriet i Sverige och ridande artilleriet i Pommern 27 okt. 1802; generallöjtnant 9 dec. 1802; generalinspektör över allt artilleri 9 febr. 1803—29 jan. 1808; ledamot av kommissionen för reglerande av Stralsunds författningar och styrelse 21 apr. (konstitutorial 27 apr.) —sept. 1803 (entledigad 5 sept.); ledamot av tillförordnade regeringen 25 juli 1803—7 febr. 1805 samt 31 okt. 1805—24 dec. 1807; ledamot av rikets ärenders allmänna beredning 24 dec. 1805; ordförande i kommittén angående förbättrad trossinrättning 1807; ledamot av hemliga krigsberedningen 11 jan.—17 febr. 1808 och av kungliga beredningen 13 jan. 1808—13 mars 1809; ordförande i krigskollegiets krigsdepartement 4—18 mars 1808; beordrad att göra generallöjtnants tjänst vid armén i Skåne 10 mars 1808; befälhavare för högra flygeln av södra armén 8 apr. 1808; general en chef för västra armén 9 aug. 1808; erhöll avsked från presidentskapet i krigskollegiet 13 febr. 1809, från befattningen som generalinspektör över kavalleriet 14 juni 1809, från överstebeställningen vid norra skånska kavalleriregementet 4 aug. 1809 samt ur rikets tjänst 8 dec. 1812. RSO 1772; KSO 1790; KmstkSO 1794; stiftande hedersledamot i krigsmannasällskapet 1796 (styresman 1803—04); RoK av KMO 1802.

Gift 1) 16 dec. 1779—10 jan. 1794 med friherrinnan Katarina Maria Voltemat, f. 22 sept. 1758, d 6 dec. 1831, dotter till landshövdingen Johan Albrekt Voltemat; 2) 19 nov. 1800 med [grevinnan Kristina Charlotta Mörner af Morlanda \(se nedan 3\)](#), f. 2 mars 1760, d 22 febr. 1832, dotter till överstelöjtnanten greve Karl Gustav Mörner af Morlanda och förut gift 1780—99 med majoren friherre Axel Ture Gyllenkrok.

Biografi

Att bliva det gustavianska enväldets trogne tjänare synes hava varit livsuppgiften för C. Med oförtrutet nit och osviktig hörsamhet beklädde han ansvarsfulla poster i konungens tjänst, dels under Gustav III, dels, och framför allt, under Gustav IV Adolf. Vid revolutionen 1772 gör han sitt inträde på den historiska skådebanan, och med 1809 års statsvälvning är hans roll avslutad.

Sina militära lärospån gjorde C. vid livgardet, där han passerade officersgraderna från sergeantens till och med överstelöjtnantens och sekundchefens. Vid sidan härav tjänstgjorde han vid hovet, där han avancerade till hovmarskalk hos Gustav III. Såsom adjutant vid gardet deltog han i revolutionen 19 aug. 1772, då han väckte stor uppmärksamhet genom den iver, med vilken han omfattade konungens sak. Vid det avgörande ögonblicket i högvakten, då konungen avfordrade officerarna den nya eden och då C: s farbror kapten F. Cederström vägrade, skall den unge brorsonen hava utropat: »Farbror gör, som han vill, men jag följer kungen.» Senare på dagen såg L. v. Engeström den unge adjutanten till häst på Norrmalmstorg »i frysprång med en vitprickig blå näsduk om armen», vilken han måst taga, då han ej hade någon vit bindel till hands. Detta rojalistiska nit blev ej obelönat. C. omfattades härefter med stor ynnest av Gustav III, och han gjorde en rask karriär vid gardet. Tidigt räknades han till den krets av unga, något bortskämda gunstlingar, vilka av det avundsjuka hovskvallret betecknades som konungens smekungar. Det är dock knappast troligt, att C. övade något inflytande på konungen, och den spefulle A. L. Hamilton placerade honom säkert med rätta bland de favoriter, som »voro konungen på förståndets vägnar så litet vuxna, att de med skäl kunde anses som kikare, igenom vilka han själv såg sin person i förstoring, men däremot föreställde monarken i allmänhetens ögon i förminskningsformat». Hertiginnan nämner C. allt emellanåt i sin dagbok såsom deltagare i de ofta förekommande spektaklen vid hovet. Så t. ex. då »Birger jarl» i jan. 1783 uppfördes å Gripsholm, var C. »en lapp, som dansade solo». För en dylik roll synes han hava ägt viss naturlig förutsättning genom sin mindre växt. I den förtroliga kretsen gick han också under benämningen »Lilla Bror», med vilken han ibland undertecknade sina biljetter till Gustav III. Han tillhörde konungens följe under badsejournen i Spaa 1780, vid mötet med Katarina II i Fredrikshamn 1783 samt på resan till Italien 1783—84. Till Versailles medföljde han ej utan gjorde hemfärden direkt från Venedig. Då konungen 1787 åter besökte Finland, var C. även med och fick nu den äran att avgå till Petersburg för att å sin höge herres vägnar komplimentera kejsarinnan. Denna beredde honom härvid ett mycket nådigt mottagande.

I spetsen för livgardet deltog C. i kriget mot Ryssland 1788—90. Under Anjalakrisen stod han orubbligt på konungens sida. Från Borgå tillät han sig (4 mars 1789) att »felisitera K. M:t till den mellan den 17 och 21

passerade revolution», vartill han fogade denna önskan: »Gud gifve E. M. styrka och mycken fermeté, det fordras för att styra denna nation och sträng desiplin för arméen.» Och när den stormiga riksdagen var över, togo sig hans känslor uttryck i följande bekännelse: »Nu är någon del uppfylld af min önskan, at E. M. änteligen slutat ricksdagen med avantage; ja, måtte jag aldrig mera i min lifstid få hörra det förhatliga namnet ständer; rådet, hoppas jag, lärer också rest samma väg, till fäderneslandets och E. M:s lung.» Någon mera betydande-självständig uppgift kom ej på C:s lott under detta fälttåg. Det viktigaste uppdraget torde ha varit den landstigningsdiversion, som han fick utföra i Björkö Sund i början av juni 1790, varvid fienden till att börja med måste vika. I Viborgska gatloppet, där gardet till största delen gick förlorat, lyckades C. jämte några av de yngre officerarna att rädda sig. I den härpå följande segerrika bataljen vid Svensksund kunde han ej deltaga, enär han då låg bunden vid sjuksängen i Borgå.

Ända in idet sista fortfor C. att åtnjuta Gustav III: s förtroende, och han blev härigenom föremål för de sammansvurnas livliga hat. Ej utan skäl misstänkte hertiginnan, att om deras anslag; hade lyckats, skulle han »hava häktats eller massakrerats». Konungens död grep honom så djupt, att han under någon tid visade tecken av sinnesrubbing.

När G. A. Reuterholm fick hand om statsrodret och gustavianerna skildes från makten, väckte det ej ringa övrraskning, att C. icke blott fick behålla gardet utan snart även »beordrades att. emottaga käppen» såsom konungens tjänstgörande generaladjutant, för armén samt någon tid därefter utnämndes till general en chef för hela artilleriet. Hertiginnan förklarade denna brådstörtade upphöjelse sålunda, att C, vilken hon karakteriserar som »en skicklig intrigmakare, med en otrolig förmåga att skaffa sig kännedom om allt som sker», lyckats att fullkomligt vinna hertigen-regenten genom sitt nit för militära reformer och Reuterholm genom sitt vid hovet anordnade spionagesystem. Faktiskt blev han i egenskap av föredragande inför regenten i »kommandomål» den ledande kraften i hela försvarsverket till lands. — Den stora nåd, varmed han omfattades av de nya makthavandena, gjorde honom i hög grad misstänkt hos gustavianerna, hans forna vänner. Hertiginnan nämner sällan hans namn utan att därtill foga de grövsta smädelser. Han är »en mycket dålig karaktär»,... »olämplig på sin post»,... »en riktig pultron»,... »ett högfärdigt nöt» osv. Även den annars så måttfulle G. J. Adlerbeth ägnar honom några sarkastiska slängar. Till G. M. Armfelt och J. Kr. Toll stod C. efter denna tid i spånt förhållande, och en utpräglad avoghet mot honom framträder också hos Kr. B. Zibet, Fr. V. von Ehrenheim, Axel von Fersen d. y. och Karl Lagerbring. Samma hätskhet möter även i R. F. Hochschilds dagboksanteckningar.

Ganska olika har omdömet utfallit beträffande de insatser på krigsväsendets område, som gjordes av förmyndarregeringens »krigsminister». Vedersakarna häcklade hans »nyhetsmakeri» och hans »uniformsraseri»; Armfelt döpte honom till »riksskräddaren». En mera objektiv uppfattning har i C. sett en representant för den nya riktning, som med mönster från den franska republikens segerrika arméer ville omskapa den svenska hären, vilken alltjämt rörde sig i den preussiska skolans stela, föråldrade former. Infanteriet erhöll nytt exercisreglemente 1794, förarbeten gjordes för passevolanssystemets utveckling, och man sökte göra övningslägren mera givande genom att låta ett flertal regementen operera tillsammans. Vidare verkställdes en om- och samarbetning av krigsartiklarna, och ett nytt fältstatsreglemente fastställdes. Såsom högste chef för artilleriet sökte C. införa lättare kanoner och därigenom öka detta vapens rörlighet. Goda medhjälpare förstod han härvid att uppsöka, varom namnen Cardell, Helvig och Suremain bära vittne. Vid denna tid var han en ivrig förespråkare för Cardell och dennes »ridande batteri». Till hertiginnans och hovfruntimrets stora förtrytelse genomdrev han, att fru Cardell, som var judinna och därtill påstods ha förlupit sin förre man, blev presenterad vid hovet. Redan nu började man experiment med Helvigs »åkande artilleri», vilket visades vid »störslägrät» i Skåne 1795. — För artilleriet påbjöds ny uniform 1794 och för kavalleriet 1795.

Den stora gunst, som C. lyckats vinna hos den för det militära livligt intresserade regenten, måste efter hand leda till konflikt med den maktlystne storvisiren Reuterholm. Sedan denne lidit ett svidande nederlag vid försöket att omintetgöra det av C. till sommaren 1795 planerade »störslägrät» i Skåne, synes fullständig brytning hava inträtt. Denna ledde i början av nästa år därhän, att C. måste vika. Huvudanledningen torde hava varit, att denne, då instruktionen för den nye överståthållaren, H. H. v. Essen, skulle utfärdas, vågat att ändra det av Reuterholm uppsatta förslaget och bakom dennes rygg förmått hertigen att godkänna den ändrade lydelsen, vilken till generaladjutantens förmån inskränkte överståthållarens befogenheter. Då detta

skulle inneburi, att vissa förut åt Essen givna utfästelser kommit att ryggas, måste hertigen efter starka bearbetningar av Reuterholm giva vika och låta avlägsna sin högt värderade generaladjutant. »Käppen» behöll denne visserligen tills vidare, men han fick avgå i en beskickning till Pommern med instruktion att undersöka anledningarna till där förefallna oroligheter samt att avgiva förslag till förbättringar i landets styrelse.

C:s ankomst till Pommern (19 mars 1796) inträffade just vid den tidpunkt, då generalguvernören Erik Ruuth tillfölje av den mot honom förda redovisningsprocessen måste nedlägga sin höga värdighet. Otvivelaktigt har man givit C. förhoppningar om att bliva hans efterträdare, ty i sitt första brev till hertigen från Stralsund skrev han: »Det förnemsta medell till ordning och lung i Pomern blifver säkert at skyndsammeligen bevilja Ruthen sit begiärta afskied och förordna mig straxt till des successor.» Resultatet av hans undersökning rörande förhållandena i landet blev en nedgörande kritik av Ruuth's slappa regemente, vilken utmynnade i en hemställan att tillsätta en s. k. visitationskommission, som på grundval av vidare undersökningar skulle uppgöra förslag till omskapning av Pommerns hela förvaltning. Detta bifölls, och C. blev kommissionens ordförande 20 apr. 1796. Men härmed var det också slut med C: s triumfer i Pommern för denna gången. Generalguvernör blev fältmarskalken F. von Plåten, och C. fick i stället efterträda denne som generalbefälhavare i Skåne och som överste vid norra skånska kavalleriet. Detta var otvivelaktigt en missräkning för C, som drömt om generalguvernement och excellensvärdighet såsom en passande kompensation för den nödtvungna reträtten från hertigen-regentens kamarilla. Och alla hans planer att bringa reda och ordning i Pommerns förvaltning gingo om intet, då de misstänksamma lantstånderna i Pommern lyckades att genom Reuterholm utverka visitationskommitténs upphörande, redan innan den hunnit gripa sig an med sina egentliga huvuduppgifter. Den 6 aug. 1796 slutade den på nådig befallning sitt arbete.

C. greps under sådana förhållanden av ett visst missmod. Kort efter ankomsten till Stralsund hade han full av iver skrivit till hertigen: »Min nit för tjensten och de värf, som mig blifva anförtröda, ser jag gifva mig giörra var jag än vistas;»... »jag bedyrar, att jag börjar mit arbethe kl. 5 om rnornarna och slutar sent om quällarne.» Men sedan generalguvernörsfrågan avgjorts, bad han sin höge beskyddare (7 maj 1796) att få lämna Pommern, där intet vidare vore att göra, »hvilket är tungt för mig, som har aktivitet i skiällen». Utsikten att få stanna i Skåne som kavalleriöverste tilltalade ej synnerligen den forne gardeschefen. Han, som 2 apr. 1796 anropat hertigen att få slippa artilleriet och »den tunga kiäpen» samt bedyrat sig hellre vilja »kiöra plogen än någonsin återgå till det slaverie, han uthärdat i 3ne år», har en månad senare »åter quicknadt vid för militären», och underrättar hertigen, »at om hans ringa tjenst och goda villja behöfves, så väll för artillerie som annat, är han färdig at continuera med sina detalier, så länge H. K. H. regierar». Hans åstundan att återvinna sin förra inflytelserika ställning torde kunna mätas genom följande haranger, som den förre gardesinfanteriöversten riktade till den frejdade sjöhjälten: »Jag önskade få vid ett stort läger på Ladugårds(l) få under E. K. H:ts befäll taga lection i cavallerietjensten; jag skulle sedan arbetha på at få de usla skåningarna at kunna rida som lif reg: t och prissa E. K. H: s värk, som gifvit oss det första dugliga cavallerie reglemente vi haft i Sverige. Det är öfversat i Berlin och med admiration ansedt, det har jag af säkra underrättelser.» Och när hertigen-regenten på sommaren 1796 lät tilldela sig högsta ledningen av artilleriet såsom general en chef, blev C. »rörd till sensibilitet», då han nu visste, »at det som blifvit jort i denna de-tallien ej öfverändakastas, utan på bättre sät souteneras», och han tillät sig »på hella krigsmagtens vängnar tacka för den nådiga omvårdnad H. K. H. vill hafva för fäderneslandet». All denna under-såtliga rökelse upptändes dock förgäves, ty C. måste i alla fall lämna ifrån sig »den tunga kiäpen» i juli 1796.

De närmast följande åren ägnade C. åt ledningen av sitt kavalleriregemente i Skåne. Men då Gustav IV Adolf övergav Reuter-holms efterlåtenhetspolitik mot de pommerska lantstånderna, vilka, hävdade ganska vittgående krav på självstyrelse, befanns det lämpligt att åter sända den driftige och gentemot aristokratiska ståndsprivilegier ganska respektlöse C. fram i bräschen. Det var år 1799, då skattefrågan i Pommern hade blivit brännande. Den gamle generalguvernören, von Platen, som sympatiserade med lantstånderna, erhöill permission för att bevista högtidligheterna i anledning av kronprinsens födelse. C. förordnades till ställföreträdare och utsågs därjämte till ordförande i den s. k. matrikelkommissionen, som fick i uppdrag att revidera den mycket föråldrade taxeringen av jordegendomarna i Pommern. Ehuru C. under de härvid förda underhandlingarna, enligt egen uppgift, gjorde lantstånderna »helvetet hetare än det

verkligen torde bli», lyckades han dock ej få bukt med de motspänstiga junkrarna. »Det är en viss liga, som för alla saker, och den drakens huvud skall falla, om jag bliver länge detta landets styresman», skrev han till konungen 5 nov. 1799. Hans förhoppningar att bliva Plåtens efterträdare svekos emellertid, ty värdigheten tillföll H. H. von Essen, och i fråga om beskattningsreformen ledde hans ansträngningar till föga resultat, enär han motarbetades av statssekreteraren Zibet, vilken omsider tog hela saken i egna händer. I det följande användes dock C. ånyo mer än en gång vid behandlingen av de pommerska angelägenheterna, varvid han bl. a. arbetade för avskaffande av de oligarkiska stadsstyrelserna.

Genom sitt nit i tjänsten, sin förmåga att sätta folk i rörelse och sin stränga lojalitet tillvann sig C. efter hand även den unge Gustav IV Adolfs förtroende. I början av år 1802 utnämndes han till president i krigskollegium. I sin egenskap av »krigsresident», såsom han nu titulerades, fick han den huvudsakliga ledningen av hela krigsväsendet till lands. Visserligen lyckades han ej helt genomföra sina idéer i fråga om nyorganiseringen av krigskollegium, vilka bl. a. gingo ut på att inränga statssekreteraren för krigsärenden i kollegiet såsom vice president och föredragande inför krigsresidenten, men i den nya instruktionen av 4 apr. 1805 stadgades dock, att krigsresidenten alltid skulle vara tillstädes i konseljen, då krigsärenden där föredrogos. Än ytterligare utsträcktes C:s maktsfär, därigenom att han utnämndes till generalinspektör först över kavalleriet och sedan även över artilleriet.

När den unge Gustav Lagerbjelke meddelade Toll nyheten om krigsresidentutnämningen, tillade han följande reflexion: »För övrigt intet nytt, men innovationes hoppas jag snart ej skola saknas.» Denna förutsägelse slog ej fel, ty den tid, under vilken C. var krigsresident, utmärktes av ett rastlöst reformarbete med syfte att, såsom hans minnestecknare, generalmajoren E. Hederstierna, yttrade, »lämpa det svenska krigsväsendet efter de upptäckter och förbättringar, som vetenskapernas tillväxt och ett förändrat krigsätt föranledde».

Man må hysa vilka åsikter som helst beträffande C: s intellektuella och moraliska egenskaper, men man kan ej bortse från det nit, han visade för att skaffa sig begåvade medhjälpare i krigskollegium och andra organ inom försvarsverket, inom vilka han hade ledningen. Tack vare hans beskydd fick överstelöjtnant Helvig i den stora artillerikommittén 1802—07 utarbeta sina nya kanonmodeller, vilka ledde till det svenska artilleriets fullständiga omskapande. Ett ännu viktigare resultat av nämnda kommittés verksamhet blev inrättandet av artilleristaben (K. brev 4 maj 1807) »att under generalfälttygmästarens ordres och närmaste tillsyn följa artillerie-vetenskapens framsteg, och vilken av honom borde nyttjas i de högre scientifique detaillles, som detta vapen fordrar». Då general G. V. Tibell återvände från Frankrike med rika erfarenheter från Bonaparte's krigsföring, var C. ivrig att få honom anställd i hären och lyckades även göra honom till medlem av artillerikommittén. Mellan C. och Tibell uppstod en förtrolig vänskap, vilken varade ända tills revolutionen 1809 störtade bägge från makten. Såsom frukter av samarbetet mellan dessa båda har man att anse den nya instruktionen för krigskollegium 4 apr. 1805, reglementet för generalstaben s. å. samt organisationen av topografiska kåren och fortifikationen s. å. — Inom kavalleriet arbetade C. på att åstadkomma större rörlighet och lätthet, och genom inrättandet av s. k. exercisskvadroner sökte han höja färdigheten i ridning samt manöverförmågan. På detta senare område fann han en skicklig medarbetare i Gustav Löwenhielm. Karakteristisk var C:s rekommendation hos konungen för Georg Adlersparre, när denne 1804 anhöll att få återinträda i tjänst. Efter att hava föreslagit honom till adjungerad ledamot av krigskollegium med titel generaladjutant av flygeln fortsatte han: »Jag försäkrar, at jag skall gjörra godt gang med den mannen, sedan jag nu hört dess goda föresats.»... »Det är en mängd af saker under arbete af alla slag, som fordra capable verktyg. E. M:s president är en fuskare, om han ej har sådana.» Konungens djupa misstro till jakobinen från 1800 kunde emellertid ej övervinnas, och Adlersparre fick ännu en tid bida i överksamhet.

Ej så sällan möter man påståendena, att C. varit Gustav IV Adolfs gunstling och att han hos monarken uppammat den pedantiska vurm för uniformsdetaljer, som skulle hava varit så starkt framträdande hos denne. Båda dessa satser torde tarva en viss modifikation. Utan tvivel åtnjöt C. under lång tid konungens stora förtroende, men detta inskränkte sig till området för hans ämbets-mannaverksamhet, och som i det föregående visats, gick monarkens beslut ingalunda alltid i en för krigsresidenten gynnsam riktning. Och vad »uniformsraseriet» beträffar, framstår konungens och krigsresidentens obestridliga intresse för denna detalj i en helt annan proportion, om det ses i samband med de djupgående reformer av härväsendet, som

i det föregående antytts. För övrigt hava nyare undersökningar visat, »att många av de införda förändringarna i fråga om uniformer och utredning inneburo förbättringar i militärt avseende». Slängkappans avläggande, stångpiskans försvinnande och den grå infanteriuniformens införande äro exempel härpå.

Man har även anklagat C. för att genom förespeglningar om svenska arméns utmärkta skick hava understött konungens krigslust. Om så varit fallet, vilket ej torde vara alldeles uteslutet, enär C. ej stack under stol med de förträffliga resultaten av sina reformer, har det säkerligen skett oavsiktligt. Ty med allt sitt sysslande med krigsväsendet var han dock i grunden en fredsälskande man med inneboende djup respekt för krigets eldprov. Då han i aug. 1804 på konungens befallning biträdde Toll vid uppgörandet av ett kostnadsförslag för underhåll av en svensk här i Tyskland, avsett att läggas till grund för underhandlingar med England om subsidier, synas de båda gamla antagonisterna hava kommit ganska bra överens om att driva kostnaderna i höjden för att försvåra underhandlingarna. När han sedan reste över till Pommern och därifrån kallades att möta konungen i Magdeburg, kom han, enligt Lagerbjelkes utsago i brev till Toll 8 sept. 1804, »mycket deciderad att föra rent språk och hålla föreläsningar över ställningen. Men lusten förgick, så snart han efter första konferensen såg, huru det stod till. Han vågar visst ej en enda motsägelse mot principen av mesurerna, utan tröstar sig med att lyckas i några anmärkningar, vad detaljer och verkställighetssättet beträffar.» Enligt Lagerbjelke skulle hans inflytande under den närmast följande tiden hava minskats, vilket tillskrevs Armfelts närvaro.

För C., som utkämpat så många heta duster med de styvsinta pommerska junkrarna, var det säkerligen en stor triumf att få uppleva statskuppen 26 juni 1806, då Gustav IV Adolf med ett penndrag upphävde Pommerns gamla författning och lade provinsen under svensk lag. C. hade vid denna tid varit kallad till konungen i Greifswald. Enligt ett brev från J. De la Gardie hade han »varit inne hos konungen i tre fulla timmar». »Han återreser nu, sedan han gjort mycket ont, förbittrat K. M: t», etc. Vilken roll hän spelat i de pommerska affärerna vid detta tillfälle, är ej känt, men att den ej varit den passive åskådarens, torde vara troligt. Efter återkomsten till Skåne skrev han från Ramlösa 7 juli 1806 till Toll om den timade omvälvningen: »Regieringen (den pommerska) har jort Kongl. Maj: t en wärkelig tjenst at med sin oförsigtighet (motståndet i lantvärnssaken) påskynda vad som en gång skulle skie. De hög-mögende äro au desespoir, men almänheten äro glada öfwer wad som hänt. Och Zibet torde vara flat, emedan han nu kan se, att Kong. Maj: t lärt kiänna sit wärkelige intresse.»

När danskarnas och ryssarnas anfall i början av år 1808 tvang Gustav IV Adolf att till det yttersta spänna landets försvarskraft, sattes krigskollegium på hårda prov. Redan vargeringens utrustning mötte svårigheter. Men dessa syntes nära oövervinnliga, då lantvärnets massuppbåd skulle förses med utrustning. Nu hämnade det sig, att man under de föregående åren sålt stora mängder vapen, särskilt gevär, till utlandet, även till Ryssland. Dessa affärer, genom vilka ryssarna bl. a. fingo återförvärva vapen, som svenskarna tagit som troféer i Gustav III: s ryska krig, hade C. tillstyrkt. Hans ställning till förslaget om lantvärnets upprättande är ej närmare känd, men av vissa skäl synes troligt, att han i likhet med Tibell sökt avråda denna åtgärd.

Den oerhörda börda, som under denna farofyllda tid kom att vila på krigspresidentens skuldror, torde hava befunnits alltför påfrestande för den över sextioårige och nu ganska bräcklige generalen. Av allt att döma har det varit i överensstämmelse med hans egna önskningar, som konungen redan i början av kriget överflyttade den svåra uppgiften i yngre och kraftigare händer. Vedersakarna sågo häri ett nytt bevis på den skicklighet, med vilken C. förstod att draga sig ur de kinkigaste situationer. Sålunda förklarade H. G. Trolle-Wachtmeister det hela vara en intrig av krigspresidenten för att »slippa ifrån den gruvliga oreda i arméns utredning och för övrigt i krigskollegium, som nu började yppa sig». Det väckte en viss förvåning, att C. emottog befälet över södra arméns högra flygel, varigenom han kom att lyda under Toll, vilken han ingalunda kunde räkna till sina vänner. Samarbetet dem emellan torde dock knappast hava utsatts för några svårare påfrestningar, enär den södra arméns roll i det hela blev passiv, i synnerhet sedan den fransk-danska descenten gått om intet och den svenska planen mot Själland måst skrinläggas.

Då det sålunda ej längre var någon uppgift för C. att fylla vid den södra armén, föll det sig ganska naturligt, att konungen satte honom till överbefälhavare på västra krigsskådeplatsen i stället för G. M. Armfelt, när

denne råkat i onåd. »Det stora förtroende konungen updragit mig», skrev C. till hertig Karl samma dag, han mottog överbefälet (17 aug.), »kommer som et dunderlag.» Till konungen avgav han samtidigt denna försäkran: »Jag skall biuda till med de svaga talenter jag kan äga och den krasliga kropp jag vid en hög ålder för detta klimat och svåra krigsteater äger.» Med hänsyn härtill förberedde han redan nu på möjligheten, att en efterträdare rätt snart kunde behöva utses. Han led av svår podager, så att han endast med svårighet kunde rida, vilket var betänkligt, enär, såsom han skrev till Tibell, »man i dessa förbannade fjällryggarna ej kan komma fram annat än till häst». Denne sin vän anförtrodde han även, att han ämnade taga Adlersparre till sin närmaste förtrogne, »om han det vill mottaga, varom jag ej tvivlar».

Någon väsentlig förändring i västra arméns verksamhet medfördes ej av C:s ankomst. Redan innan förändringen i överbefälet ägde rum, hade konungen uppgivit sina offensiva planer på Norge. C. hade att följa den för Armfelt givna instruktionen att inskränka sig till att skydda gränslandskapen samt till att intaga »ett offensivt utseende» på vänstra flygeln. Den nye överbefälhavaren höll sig strängt inom instruktionens ram. Det »offensiva utseendet» inskränkte sig till några rekognosceringsföretag, av vilka det förnämsta framkallade en ganska blodig sammanstötning vid Berby 9 sept. 1808. Förgäves begärde Adlersparre i okt. bemyndigande att med högra flygeln göra en framstöt mot den vid Midskog stående norska brigaden under Staffeldt.

Under en inspektionsresa, som överbefälhavaren i slutet av aug. och början av sept. företog till arméns olika avdelningar, lärde han närmare känna sina trupper. Dessa utgjordes till större delen av vargerings- och lantvärnsavdelningar och voro dåligt utrustade och illa anförda. »Mina ögon uppfylldes af tårar», skrev han 13 sept. till Wirsén, »då jag besåg denna unga raska skara af Sverges vackraste ungdom vara i så usel belägenhet att ligga i norska fiellen under rishyddor, der rängnet ej kan utestängas.» Krigspresidenten utvecklade en ivrig verksamhet för härens beklädnad och sjukvård, dock utan avsevärd framgång. Sjukdomarna togo alltmera överhand, och överbefälhavaren såg ingen annan utväg till räddning än att överenskomma med fienden om stillestånd och att lägga hären i vinterkvarter. Då nöden i fiendehären var minst lika stor, mötte propositionen om vapenvila gynnsamt mottagande, och med konungens tillstånd avslöts 7 dec. 1808 en sådan, dock på endast 48 timmars uppsägningstid.

Då värmländska flygelns vinterförläggning skulle ordnas, utbröt en svår misshällighet mellan generalen en chef och befälhavaren för nämnda flygel, Adlersparre, vilken senare helt brådstörtat begärde permission och omedelbar avlösning. I anledning härav fick han mottaga överbefälhavarens reprimand (13 dec.) i följande ordalag: »Det har varit en surprise för mig finna herr öfverstens tänkesätt, sedan jag på alt sät visat mit förtroende, men det är ej ovanligt för mig gjöra misstag på personer.» Adlersparre svarade med samma mynt: »Detta sårande, förolämpande omdöme är då belöningen för det aldrig vilande nit och den välmening, varmed jag från första ögnablicket av min ankomst till Västra Ed, och sedan framgent, bemödat mig att efter min förmåga från herr baron och generalen avlägsna allt bekymmer och alla ledsamheter.» Förut växlade brev intyga, att vänskap och förtrolighet ditintills varit rådande mellan chefen och hans närmaste man på högra flygeln. Att oviljan och förargelsen över att ej hava fått genomdriva sin åsikt rörande ifrågavarande angelägenhet hos den hetlevrade Adlersparre blivit en medverkande orsak till hans övergång till revolutionspartiet, synes mer än antagligt.

Om de konspirationer, vilka ledde till Adlersparres revolt och hans marsch mot huvudstaden, synes C. hava svävat i fullständig okunnighet. Dels för sin sjukdom, vilken tarvade operation, dels ock för att bevaka sina intressen i en mot honom vid krigshovrätten av en överste P. F. Kock anhängiggjord process erhöll C. under vintern vid två olika tillfällen permission för att besöka huvudstaden. Det var vid det senare av dessa besök, som han erhöll avsked från befattningen som president i krigskollegium. Hans maka, den spirituella och konstnärligt intresserade grevinnan Charlotte Mörner, skrev (7 mars) till systemen, grevinnan Sprengtporten: »Det kostade på att ånyo se Cederström resa till den bistra norska gränsen»... »glad må den vara, som nu ej mera sitter i regering och beredningar eller i ett collegio, som är utan alla förlager eller resurser vid ett annalkande nytt fälttåg. Ja, Cederström har alltid haft lyckan med sig!»

Nu var det dock ej lång tid kvar att glädja sig åt lyckan. Efter återkomsten till högkvarteret i Vänersborg från det senaste besöket i huvudstaden hade C. begivit sig till Göteborg (7 mars) för att där påskynda skärgårdseskaderns utrustning. Samma dag inryckte Adlersparre i Karlstad, där en av hans första åtgärder

blev att arresteras sin efterträdare på den värmländska befälsposten, C: s svåger, överste K. J. Leijonstedt. Underrättelsen härom nådde C. i Göteborg 10 mars genom en kurir från majoren J. F. Nordenankar, vilken även medförde proklamationen till allmänheten. Följande dag var överbefälhavaren åter i högkvarteret, varifrån order utgingo till de på rotarna förlagda delarna av Bohusläns och Skaraborgs regementen att samlas, det förra vid Uddevalla, det senare vid Grästorps (öster om Vänersborg) »för att agera efter omständigheterna», ifall fienden skulle angripa. Nästa dag rapporterade C., att Älvsborgs regemente skulle sammandragas i närheten av Göteborg. Härefter är det en lucka i rapporterna från högkvarteret. Men 16 mars tager överbefälhavaren åter till orda och rapporterar, att han sett sig nödsakad att tills vidare överlämna befälet åt chefen för härens vänstra flygel, översten K. H. Posse. »Alltsedan min avresa från Göteborg», skrev han, »har jag varit plågad av podager, som allt mer och mer tilltagit och slutligen gjort mig alldeles oförmögen att gå utur rummet och har att befara de följder, som närlagda sjukattest innehåller.» I sjukbetyget, utfärdat 16 mars av förste fältläkaren H. Kr. Kewenter, intygas, att »herr generalen bör under denna sjukdom äga stillhet och sinnets tranquillité, såsom nödvändiga för att undvika de farliga suiten, som av en åt kroppen uppstigen podager kunna uppkomma.» Följande dag avlät C. till hertigen-riksföreståndaren en formlig anhållan om tjänstledighet med begäran att under konvalescensen få vistas på den honom tillhöriga gården Oby i Kronobergs län. Denna anhållan beviljades genom generalorder 22 mars 1809.

De närmare omständigheterna av vad som tilldrog sig i högkvarteret i Vänersborg under tiden 11–16 mars äro endast ofullständigt kända. Ej minst gäller detta om Posses uppträdande. Då tidpunkten för dennes ankomst till Vänersborg ej kan noggrant fastslås, kan man ej med någon visshet säga, när C:s makt slutar och Posses börjar. Orderna till Bohusläns och Skaraborgs regementen tillåta ingalunda någon bestämd slutsats härom. Då emellertid Posse ända in i det sista var tvekan beträffande den ståndpunkt, han skulle intaga, torde det ej vara uteslutet, att han velat avvakta resultatet av Adlersparres företag, innan han skred till något avgörande. Något bevis för att överbefälhavarens rörelsefrihet under denna mellantid varit inskränkt har man icke. Berättelserna om C: s »arrestering», vilken förlägges än till Göteborg, än till Vänersborg, äro apokryfiska. När underrättelsen om konungens tillfångatagande nått fram till högkvarteret, har C. ansett spelet förlorat och utan motstånd nedlagt sitt befäl, därvid han dock med sin vanliga smidighet ej försummade att genom läkarbetyget söka rädda apparcerna.

C: s tillbakaträdande från den offentliga skådeplatsen var icke glansfullt, knappast hedrande. Mera och annat hade man haft rätt att vänta sig av den lille kække gardesadjutanten från 19 aug. 1772 med »den vitprickiga näsduken» om armen och av en man, som både av Gustav III och i synnerhet av hans son överhopats med förtroendebevis och utmärkelser. Utan att lyfta ett finger lät han sin konung falla, vars »trogne tienare in i döden» han älskat kalla sig, då han undertecknade sina underdåniga skrivelser. Sina återstående dagar, vilka förbittrades av den alltmera tilltagande sjukdomen, tillbragte C. på Oby, nära Växjö, i vilken stad han brukade bo under vintrarna och där han avled i okt. 1816.

Författare

A. Grade.

[Sök i Nationella Arkivdatabasen](#)

Arkivuppgifter

— En större samling av C: s efterlämnade papper är deponerad å krigsarkivet. Riksarkivet äger utom talrika ämbetsskrivelser av C. brev från honom till Gustav III, Gustav IV Adolf, hertig Karl och flera bland de mera framskjutande samtida, vilkas papper där förvaras. Uppsala universitetsbibliotek förvarar brev från C. till Gustav III och till G. M. Armfelt från krigsåren 1789–90.

Tryckta arbeten

Källor och litteratur

Källor: Biographica, militaria: meritlistor, och meritförteckningar, generaladjutantens skrivelser, krigsexpeditionens diariet, justitierevisionens besvär-diarium 1794, Reuterholmska samlingen och Tosterupsarkivet, allt i RA; biographica, meritförteckningar, krigskollegiets arkiv, Bror Cederströms arkiv, allt i krigsarkivet; brev till hertig Carl (Carl XIII), KB; handskr. sign. F. 448, 459, 460, 499 och 730, UB; brev till G. Adlersparre och J. Chr. Toll, LB. — G. J. Adlerbeth, Hist. anteckningar, 1—2 (1892—93); A. Ahnfelt, Ur sv. hofvets och aristokratiens lif, 1—7 (1880—83); DelaGard. archivet, utg. af P. Wieselgren, 15—20 (1841—43); L. von Engeström, Minnen och anteckningar (1876); Axel von Fersens dagbok, utg. av Alma Söderhjelm, 2 (1926); För hundra ar sen. Skildringar och bref, utg. af S. Clason & C. af Petersens, 1—2 (1909—10); A. L. Hamilton, Anekdoter till sv. historien under Gustaf III: s regering (Sv. memoarer o. bref, 4, 1901); Handlingar rör. Sveriges äldre, nyare och nyaste historia, utg. af G. Adlersparre, 1—9 (1830—33); Hedvig Elisabeth Charlotta, Dagbok, 1—5 (1902—23); R. F. Hochschild, Memoarer, 1—3 (1908—09);- Strödda bref från svenskar i Italien, utg. af Enni Lundström (1914); H. G. Trolle-Wachtmeister, Anteckningar och minnen, 1—2 (1882); Utdrag ur grefve S. af Ugglas' efterlemnade papper (Hist. tidskr., 1881). — Biografier över C. i KrVA Handl. år 1847 (1847) och Sv. biogr. lexikon, N. F., 3 (1859—60); C. A. Adlersparre, 1809 års revolution och dess män, 1—2 (1849); A. V. Brissman, Sveriges inre styrelse under Gustaf IV Adolfs förmyndareregering (1888); L. Dalgren, Pommern und Schweden 1792—1806 (Pommersche Jahrbucher, 17, 1916); A. Forssell, Ministerier och kollegier (1918); E. Hederstjerna, Åminnelse-tal öfver krigspräsidenten m. m. frih. Bror Cederström (1817); G. A. E. Lagerfelt, Minnesskrift med anl. af artilleristabens 100-årsdag den 4 maj 1907 (1911); [C. W. Lilljecrona], Fältmarskalken greve Johan Christopher Toll, 1—2 (1849—50); M. Nylund, G. A. Reuterholm under förmyndaretiden 1792—1796 (1917); Några anteckningar om generaladjutantbefattningarna under tiden 1790—1840 (KrVA Tidskr., 1912); C. T. Odhner, Sveriges polit. historia under kon. Gustaf III: s regering, 1—3 (1885—1905); W. Ridderstad, »Gula gardet» 1526—1903 (1903); B. Sjövall, Den Adlersparreska revolutionen (Hist. tidskr., 1907); F. A. Spak, Några hist. upplysningar om uniformering och utredning (1890); C. J. B. de Suremain, La Suède sous la république et le premier empire (1902); Sveriges krig åren 1808—1809, utg. af Generalstabens krigshist. afd., 1—9 (1890—1922); Elof Tegnér, Gustaf Mauritz Armfelt, 1—3 (1883—87); L. H. Tingsten, Huvuddragen af den centrala förvaltningens vid sv. arméen hist. utveckling (1897); dens., Gustaf Wilhelm af Tibell (1924).

Hänvisa till den här artikeln

Bäst är förstås om man kan göra en hänvisning till den tryckta versionen. Om man vill hänvisa till webbversionen måste man göra en länk till aktuell sida så att det är tydligt att det är webbversionen man hänvisar till. Ett exempel på en hänvisning till denna artikel är:

Bror Cederström, <https://sok.riksarkivet.se/sbl/artikel/14733>, *Svenskt biografiskt lexikon* (art av A. Grade.), hämtad 2017-10-25.

Du kan också hänvisa till den här artikeln med hjälp av dess unika URN-nummer som är: **urn:sbl:14733** URN står för *Uniform Resource Name* och är en logisk identifierare för denna artikel, till skillnad från dess länk, som är en fysisk identifierare. Det betyder att en hänvisning till artikelns URN alltid kommer att vara giltig, oavsett framtida förändringar av denna webbsida.

En sådan hänvisning kan se ut på följande sätt:

Bror Cederström, urn:sbl:14733, Svenskt biografiskt lexikon (art av A. Grade.), hämtad 2017-10-25.

Rättelser

Skicka gärna in en rättelse på denna artikel om du hittar något fel. Observera dock att endast regelrätta faktafel samt inläsningsfel korrigeras. Några strykningar/tillägg eller andra ändringar i databasen kan inte göras, då den endast är en kopia av originalet (den tryckta utgåvan) och därför måste spegla detta.

Din e-postadress (frivillig uppgift):

Vad heter Sveriges huvudstad? (förhindrar spam):

Riksarkivet

Utgivare: [Svenskt biografiskt lexikon](#)

E-post: [sbl\[snabel-a\]riksarkivet.se](mailto:sbl[snabel-a]riksarkivet.se)